

КЕЙС ӘДІСІН ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ СТУДЕНТТЕРДІҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ДАМУ

Д. Уркинбаева¹, Д. Ш.Омаш²

¹п.ғ.к., аға оқытушы,

² 6M012000-Кәсіптік оқыту мамандығының 2-курс магистранты,

^{1,2} Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан, email: omash.daniya@gmail.com

Еліміздегі қазіргі білім беру жүйесінің мақсаты - бәсекеге қабілетті маман дайындау. Құзыреттілігі жоғары маманды даярлау үшін қазіргі заманда жаңа инновациялық әдістерді тиімді пайдалану қажет. Мақалада ғалымдарның құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік, кейс технологиясы және олардың түрлі топтастырулары жайлы айтқан тұжырымдамалары берілген. «Тұлғада қандай құзыреттіліктер болуы мүмкін?» деген сұрақтарға жауап іздестіріледі. Және де студенттерді оқыту үрдісінде кейстық технологияны қолдану ерекшеліктері мен артықшылықтары көрсетіледі, кейс технологиясын қолдану тиімділігіне болжам жасалады.

Түйін сөздер: кейс-стади әдісі, оқыту технологиясы, инновация, құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік, проблемалық оқыту

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіптік шыңдауға бағытталған сапалы білім үшін қажетті жағдайлар жасау; жеке адамның шығармашылық, рухани және күш-қуат мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, даралықты дамыту үшін жағдай жасау арқылы ой-өрісін байыту» деп атап көрсетілген [1; 12]. Аталған міндеттерді жүзеге асыру үшін оқытудың жаңа технологияларын енгізу және тиімді пайдалану секілді мәселелерді анықтап алу, білім беру жүйесіндегі басты ұстаным ретінде әркімнің өзінің білім алуға деген жеке әлеуетін қоғамда барынша пайдалануға көмектесетін оқыту жүйесін дамытуды қамтамасыз етуді көздейді.

Қазіргі рухани жаңғыру бағдарламасы негізінде білімді, білікті маманды қалыптастыру өзекті мәселе болып тұр. Халықаралық деңгейде тұлға - бәсекеге қабілетті болуы үшін алдымен жаңа жағдайда педагог алдында жалпыадамзаттық демократиялық және гуманистік құндылықтар негізінде өз елінің білімді әрі саналы азаматын әлемдік деңгейде құзыретті шығармашыл тұлға тәрбиелеу міндеті тұр. Мұндай тұлға интеллектуалды, дүниетанымы кең, жаңаша ойлау қабілеті жоғары, білімге құштар, отансүйгіштік қасиеті қалыптасқан, бәсекеге қабілетті болуымен қатар, ел экономикасын, мәдениетін алға тартатын ұтқыр күш, құзыретті тұлға ретінде қалыптасуы тиіс. Сондықтан білім берудің мазмұнын жетілдіре отырып, үздіксіз білім беру арқылы кәсіби тұрғыдан құзыретті тұлға қалыптастыру мәселесі бүгінде күн тәртібіне қойылып отырғанын көріп отырмыз [2]. Осыған орай біз құзыреттілігі жоғары маманды қалай даярлай аламыз деген сұрақ туындайды. Бұл сұрақтың шешімін табу үшін ең алдымен «құзыреттілік» сөзіне анықтама беруіміз қажет.

«Құзыреттілік» терминін ХХ ғасырдың ортасында Н.Хомский енгізген, алғашында ол ана тілінде нақты тілдік қызметті орындау үшін қажет қабілеттіктер ұғымын берген [3]. Осы тұрғыда құзыреттілік жайында зерттеген отандық және шетел ғалымдардың зерттеулеріне шолу жасап өтейік.

Ш.Т.Таубаева жоғарғы кәсіби білім берудің мемлекеттік стандарттардың құзыреттілік форматында жасалуын зерттеу барысында құзыреттілік ұғымының мазмұнын ашуда оның үш негізгі аспектілері арқылы түсіндіреді:

1. Өзінің ішкі әлеуетін іске асыруға қабілеті мен ынталылығы (мотивациялық аспект);
2. Табысты шығармашылық іс-әрекет үшін практика жүзінде байқалған өзінің білім, іскерлік, тәжірибесін іске асыра алу қабілеті(когнитивтік аспект);
3. Өз іс-әрекет нәтижелерінің әлеуметтік маңыздылығын және жеке жауапкершілігін түсінуі, оны үнемі жетілдіріп отыру қажеттігін ұғынуы(құндылық аспект) [4; 42].

Құзыреттілік жайында көптеген ғалымдар зерттеу жүргізген солардың ішінде атап айтар болсақ:

Құзыреттілік және кәсіби құзыреттілік жайында зерттеген отандық және шетел ғалымдардың тұжырымдамалары

1 – таблица

Отандық ғалымдардың тұжырымдамалары	Шетел ғалымдарының тұжырымдамалары
Құзыреттілік жайында	
К.С.Құдайбергенованың пікірінше құзыреттілік – оқу мен өмір ситуацияларын шешу кезінде білім алушылардың білімді, іскерлікті, дағдыны және қызметтің әмбебап тәсілдерін меңгеруі	А.Ф.Присяжная педагогика ғылымында құзыреттілік - тұлғаның белгілі бір сала қызметі мен уәкілеттігін анықтайтын, оның интегративті қасиеті ретінде қарастылатындығын жатқызады.
Г.А.Мұратбаеваның айтуынша құзыреттілік дегеніміз - кәсіби біліктілікті арттыру үшін бір нәрсені жасап үйрену емес, кең мағынасында алғанда, түрлі жағдайлардағы қиыншылықтарды жеңуге мүмкіндік беретін сапалардың жиынтығы.	М.А.Холодная құзыреттілікті белгілі бір қызмет саласында тиімді шешім қабылдауға мүмкіндік беретін арнайы пәндік білімнің ерекше түрі ретінде анықтайды.
Б.Т. Кенжебековтың зерттеулерінде құзыреттілік – жеке тұлғаның танымға, ойлауға қатысын және әрекетке, белгілі мәселелерді ұсынып, шешім жасауда, іс – әрекеттің барысында теориялық білімінің практикалық нәтижелерін талдауға, ұдайы түрде ұтымды түзетулер енгізіп отыру іскерліктерінің белсенділігінен көрінеді.	Л. М. Митинаның пікірі бойынша «құзыреттілік» ұғымына «білім, дағды, білік, сонымен қатар практикада, тілдесуде, жеке тұлғаның өзін-өзі дамытуда қолданатын тәсілдері» деген анықтама береді.
Ш.Т.Таубаеваның пікірінше құзыреттілік дегеніміз әлеуметтену және оқыту үрдісінде қалыптасқан және өздігінен іс-әрекетке табысты қатысуына бағытталған білім мен тәжірибеге негізделген жеке тұлғаның іс-әрекетке даярлығы мен жалпы қабілеттерінен байқалатын интегралды қасиет	М.В.Рыжков өз еңбегінде «құзыреттілік» ұғымы тек танымдық (когнитивтік) және технологиялық құраушы ғана емес, әрі мотивациялық, әлеуметтік және мінез - құлықтық, яғни оқыту нәтижелерін (білім, білік, дағды), құндылық бағдар жүйелерін қамтитынын айтқан.
Г.Ж. Ниязова зерттеу жұмысында «құзыреттілік» ұғымына «Білім беру құзырлары – бұл студенттің мағыналық бағдарлары, білімдері, біліктіліктері мен тұлғалық және әлеуметтік іс-әрекетін жүзеге асыруына қажетті нақты анықталған объектілер шеңберіне қатысты тәжірибелерінің жиынтығы», - деп анықтама береді.	Белгілі психолог өзінің еңбектерінде И.А.Зимняның пікірінше, құзыреттілік - ішкі, әлуатті, жасырын психологиялық жаңа құрылым, білім, көріністер, бағдарламалар, құндылықтар, қарым-қатынастар жүйесі деп қарастырған.
Кәсіби құзыреттілік жайында	
Б.Т.Кенжебековтың еңбектерінде кәсіби құзыреттілік– жеке тұлғаның кәсіби іс – әрекетті атқаруға теориялық және практикалық әзірлігі мен қабілеттілігінің бірлігі.	Э.А.Гришиннің пайымдауынша «Кәсіби құзыреттілік» – кәсібиліктің маңызды құраушысы мен оның жоғары деңгейінің көрсеткіші. Кәсіби құзыреттілік осы құзыреттілік түрлері негізіне жататын белгілі бір бағыттағы кәсіби міндеттерді табысты шешуде көрініс береді.

Жалпы құзыреттілік анықтамаларын жалпылай отырып, біз келесідей қорытынды жасаймыз: құзыреттілік дегеніміз адамның кез-келген іс-әрекетті жасауға деген өзіндік талпынысы, ал *кәсіби құзыреттілік* дегеніміз — бұл педагогикалық және тәрбие міндеттерін дұрыс шешу үшін ғылыми және практикалық білімдерін құра білу іскерлігінің жиынтығы болып табылады.

Осы құзыреттіліктердің топтастырылуына сүйене отырып, адам өміріне ең қажетті құзыреттіліктерді былай топтастыруға болады:

- денсаулық сақтау құзыреттілігі;
- білімділік құзыреттілігі;
- кәсіби құзыреттілік;
- әлеуметтік өзара әрекеттесу құзыреттілігі;
- тұлғалық құзыреттіліктер.

Құзыреттілік – бұл алынған білімдер мен біліктерді іс-жүзінде, күнделікті өмірде қандай да бір практикалық және теориялық мәселелерді шешуге қолдана алу қабілеттілігін айтады. Сонымен, аталған «құзыреттілік», «құзыр» ұғымдарының қолданыстағы білім, білік, дағдыдан айырмасы бар. - Білімнен айырмасы – қызмет жөніндегі ақпараттық сипатта емес, өнімді қызмет формасы түрінде байқалады, дағдыдан айырмасы – оқыған материалды топтастыра, құбылыстарды, заңдылықтарды шығармашылықпен пайдалана отырып өзгерте алатын саналы қызмет; - Біліктіліктен айырмасы – бірнеше пән дағдыларын кіріктіру, жалпы қызмет негіздерін сезіну [5; 111].

Құзыреттілік тәсіл бірінші орынға:

- нақты құбылыстарды танып білу мен түсіндіруде;

- қазіргі заманғы техника мен технологияны игеруде;
- практикалық өмірде мамандық таңдау кезінде өзінің кәсіби білім алуға дайындығын бағалауда;

- еңбек нарығын бағдарлау қажет болғанда өмірден өз орнын анықтауға өмір салтын, кикілжіндерді шешу тәсілдерін таңдауға байланысты мәселелерді шешу қажет болғанда туындайтын өмірлік мәні бар мәселелерді шешу біліктілігін шығарады.

Құзыреттіліктердің барлығы, біздің пікірімізше, болашақ маманның кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруға негіз бола алады. Себебі, арнайы құзыреттілік бойынша студенттердің пән бойынша білімі, білігі қалыптасады; әдістемелік құзыреттілік процесінде дидактикалық әдіс-тәсілдерді меңгереді; психологиялық-педагогикалық құзыреттілік негізінде қарым-қатынас мәдениетін игеріп, мамандыққа деген қызығушылықтары артады; дифференциалды- психологиялық құзыреттілік — студенттердің жеке тұлғалық ерекшеліктерін көрсетіп, оларға бағыт- бағдар беруіне ықпал етеді; ал аутопсихологиялық құзыреттілік өздігінен білім алу нәтижесінде студенттердің кәсіби өзіндік жетілуіне, дамуына мүмкіндік береді.

Ғалымдардың зерттеулеріне жүгіне отырып тұлғада қалыптасатын құзыреттіліктердің мына түрлерін ұсынамыз:

1. Іс – әрекеттік құзыреттіліктер;
2. Коммуникативті құзыреттіліктер;
3. Өзін – өзі жетілдіру құзыреттіліктері;
4. Кәсіби құзыреттіліктер;

Кейстер әдісі - белгілі бір проблеманы шешуге бағытталған оқытудың инновациялық әдісі. Кейс-стади әдісі (case-study) оқыту практикасында ғана емес, үлкен ғылымда да кеңінен қолданылады. Ол ХХ ғасырдың басында Францияда пайда болды, АҚШ-та Чикаго университетінде кеңінен қолданыла бастады, ал 1924 жылы Гарвард университетінде қарқынды дами бастады. Ал Қазақстанда бұл әдіс енді ғана дами бастады, оның негізінде жағдайды талдау және пікірталастар жатыр, сондай-ақ іскерлік және рөлдік ойындар қолданылуы мүмкін. Бұл технологиядағы проблемалық жағдай фактілерді талдау, өз ұстанымын дәлелдеу үшін жеткілікті материалды қамтитын мәтін міндетті түрде ұсынылуы тиіс [6; 184]. Кейстердің әртүрлі жіктелулері бар. В.А.Козырев кейстің ішкі құрылымы мен нысанын есепке алу негізінде келесі жіктеуді ұсынады:

- кейс-баяндау фактілерді қамтиды: қандай да бір жағдай, құбылыс, оны шешу жолдары туралы әңгіме;
- кейс-иллюстрация-көлемі жағынан аз, зерттелетін тақырып бойынша кейбір мысалдарды ғана қамтиды;
- кейс-практикалық тапсырма-нақты жағдай туралы ақпараттың шағын немесе орташа көлемін қамтиды, соның негізінде студенттер тақырып бойынша біраз тапсырманы орындауы тиіс;
- құрылымдалған сұрақтар бар кейс-мәтіннен кейінгі сұрақтардың нақты тізбесінің болуын болжайды;
- құрылымдалған сұрақтарсыз кейс - негізгі мәтіннен кейін проблеманы шешу жолдарын анықтау және негіздеу ұсынысының болуын болжайды [7; 142].

Жалпы кейс-стадидің талдау әдістемесін екі бағытта құруға болады:

1. Нақты жағдайды рольдік ойнату, бұл ретте қатысушылардың жағдайды зерттеуі алдын - ала жүргізіледі және оны талдау бойынша сабақ ойынға өтеді.
2. Бір жағдайды шешу нұсқаларын ұжымдық талқылау білім алушылардың тәжірибесін айтарлықтай тереңдете түседі [8; 99].

Студенттердің кейсті талдауы проблемалық жағдайдың шешімін еске салады және әдетте келесі кезеңдерді қамтиды:

1. Жағдайды сипаттау немесе бейне жазба арқылы танысу;
2. Мәселені анықтау мақсатында жағдайды талдау;
3. Концептуализация (нақты жағдайға теориялық негіз келтіру);
4. Мәселені шешу жоспарын әзірлеу;
5. Әсер етудің нақты тәсілдерін, құралдарын және тәсілдерін негіздеу;
6. Жағдайды шешудің қалыптасқан стратегиясын қолданудың ықтимал салдарлары мен нәтижелерін рефлексивті болжау.

Әдетте, мұндай жұмысты әрбір студент сабаққа дайындалу шеңберінде өз бетінше жүргізеді, 2-6 кезеңдері жазбаша түрде ресімделеді, содан кейін тікелей сабақта талқыланады және (немесе) тексеруге тапсырылады.

Жалпы кейс-әдіс оқыту түрі ретінде кәсіби құзыреттілікті табысты қалыптастыруға және келесі міндеттерді шешуге мүмкіндік береді:

- студент логикалық, анық және дәйекті ойлау қабілетін, сондай-ақ бастапқы деректер мен ұсынылған шешімдердің мағынасын түсіну керек;
- тез және тиімді шешім қабылдау;
- ұсынылған жағдайды нақтылау үшін қажетті қосымша ақпаратты талап ете білуді пысықтау;
- белгісіздік жағдайында шешім қабылдау ерекшеліктерін көрсету, түпкілікті нәтижеге қол жеткізуге бағытталған іс-қимыл жоспарын әзірлеуге әртүрлі тәсілдерді қолдана білу;
- өз ұстанымын анық баяндау дағдыларын меңгеру, оны қорғау;
- басқа көзқарас тұрғысынан сындарлы сыни бағалау дағдыларын пысықтау;
- презентацияны жүзеге асыра білу;
- өз және басқалардың қателіктерін талдау (рефлексия) негізінде өзін - өзі дамыту мен кәсіби өсуге қабілетін және дайындығын қалыптастыру.

Бұл әдістің негізгі мақсаты - тыңдаушыларды өзіндік жұмыс кезінде де, және топта жұмыс істеу кезінде талдау ақпаратты қалыптастыру, оны құрылымдау, негізгі проблемаларды анықтау, баламалы шешу жолдарын жасау, оларды бағалау, оңтайлы және іс-қимыл бағдарламаларын әзірлеуді үйрету.

Сонымен, сабақта кейс-әдісін қолдану келесі нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді:

1. Кейстер әдісін қолдану практикалық есептерді шешуде теориялық ғылыми білімді қолдануға мүмкіндік береді.
2. Бұл әдіс танымдық қызығушылықты дамытады және пәнді оқуға позитивті мотивацияны қалыптастырады.
3. Сыни ойлаудың дамуына ықпал етеді және топта жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады.
4. Кейс-стади әдісін қолдану шешендік қабілеттерін, қарым-қатынас дағдыларын, көшбасшылық қасиеттерді және басқаларды дамытады.
5. Бұл әдіс шектеусіз бола алмайды және ол дәрістік және семинарлық сабақтарды, сондай-ақ интерактивті оқытудың басқа да әдістерін ауыстырмайды, оны басқа әдістермен бірге қолдануға болады, бұл жалпы оқыту сапасын арттырады.

Пайдаланылған әдебиеттер

- 1 Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған жаңа мемлекеттік бағдарламасы // Егеменді Қазақстан, 14.12.2010 ж.
- 2 http://www.akorda.kz/kz/events/akorda_news/press_conferences/memleket-basshysynyn-bolashakka-bagdar-ruhani-zhangyru-atty-makalasy
- 3 Хомский Н. Синтаксические структуры // Новое в лингвистике. Вып. 1. М., 1962.
- 4 Таубаева Ш.Т., Иманбаева С.Т., Берикханова А.Е. Педагогика. Оқулық. Алматы: ОНОН. 2017 - 340 б.
- 5 Равен Д. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. М.: Наука, 2002. – 400 с.
- 6 Козырев В.А. Педагогический университет как источник образовательных инноваций в высшем образовании. СПб., 2005. – 307 с.
- 7 Педагогические технологии. Под общей ред. В.С. Кукушина. М., 2004. – 336 с.
- 8 Лебедева Н.В. Кейс-стади: метод обучения в системе дополнительного профессионального образования работников социальной сферы // Ученые записки СПБГИПСР. Выпуск 1. Том 25. 2016. – 126 с.

РАЗВИТИЕ КОМПЕТЕНЦИЙ СТУДЕНТОВ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ МЕТОДА КЕЙСОВ

Д. Уркинбаева¹, Д.Ш. Омаиш²

¹к.п.н., ст. преподаватель,

² магистрант 1-го курса по специальности 6М012000 - Профессиональное образование

^{1,2} Казахский государственный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан,
email: omash.daniya@gmail.com

Цель современной системы образования страны - подготовка конкурентоспособного специалиста. В статье представлены концепции ученых о компетентности, профессиональной компетентности, технологии

кейса и их различные классификаций. Рассматриваются ответы на вопрос "Какие компетенции могут быть у человека?". Показаны особенности и преимущества применения метода кейсов в процессе обучения студентов. Авторы дают оценку эффективности применения кейс-технологии в обучении.

Ключевые слова: метод кейс-стади, технология обучения, инновация, компетентность, профессиональная компетентность, проблемное обучение

THE DEVELOPMENT OF COMPETENCES OF STUDENTS USING THE METHOD OF CASE STUDIES

D. Urkinbaeva, D.Sh. Omash²

¹Cand.Sci. (Pedagogy), senior lecturer,

² 2nd year master student of 6M012000 - Professional training

^{1,2} Kazakh State Women's Teacher Training University,
Almaty, Kazakhstan, email: omash.daniya@gmail.com

The purpose of the modern education system of the country is to prepare a competitive specialist. The article presents the concepts of scientists on competence, professional competence, case technology and their various classifications. The answers to the question "What competencies can a person have?". There will also be shown the features and benefits of the use of case technologies in the learning process of students, projected effectiveness of applying the case-technology.

Key words: case study method, learning technology, innovation, competence, professional competence, problem learning

Редакцияға 24.04.2019 қабылданды.